

9. **Czeczot, J.** Piosnki wieśniacze z nad... : [w 6 ks.] / J. Czeczot. – Wilno : Druk. J. Zawadzkiego, 1837–1846. – Ks. 6: Piosnki wieśniacze z nad Niemna i Dźwiny, niektóre przysłowia i idiotyzmy, w movie Sławiano-Krewickiej, s postrzeżeniami nad nią uczynionemi. – 1846. – XXXIV, 134 s.

10. **Tyszkiewicz, E.** Opisanie Powiatu Borysowskiego pod względem statystycznym, geognostycznym, historycznym, gospodarczym, przemysłowo-handlowym i lekarskim : z dodaniem wiadomości o obyczajach, śpiewach, przysłowia i ubiorach ludu, gusłach, zabobonach i t. d. / E. Tyszkiewicz. – Wilno : Druk. A. Marcinowskiego, 1847. – 489, IV s.

Рассмотрены издания первой половины XIX в. из фондов Центральной научной библиотеки имени Якуба Коласа Национальной академии наук Беларуси, которые печатались на территории Российской империи, с включенными в них белорусскоязычными произведениями (текстами). Отражены особенности экземпляров этих изданий. Дано краткое описание цензурного дела указанного периода в отношении книгопечатания.

The article deals with the books published in the Russian Empire that contain texts in the Belarusian language. Specific characteristics of the exemplars housed in the Yakub Kolas Central Scientific Library of the National Academy of Sciences of Belarus are reported. A brief overview of the book censorship in the Russian Empire is also provided.

Ліс М.М. (Мінск)

ЯДВІГІН Ш. І ЯГО ТВОРЫ (ПА МАТЭРЫЯЛАХ ФОНДУ АДДЗЕЛА РЭДКІХ КНІГ І РУКАПІСАЎ ЦЭНТРАЛЬНАЙ НАВУКОВАЙ БІБЛІЯТЭКІ ІМЯ ЯКУБА КОЛАСА НАЦЫЯНАЛЬНАЙ АКАДЭМІІ НАВУК БЕЛАРУСІ)

У фондзе Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі (ЦНБ НАН Беларусі) сярод велізарнай колькасці кніжных і рукапісных дакументаў захоўваецца і кніжная спадчына неардынарнага пісьменніка і чалавека Антона Лявіцкага (1868–1922).

Антон Іванавіч Лявіцкі, больш вядомы дзякуючы свайму літаратурнаму псеўданіму як Ядвігін Ш., належыць да ліку тых беларускіх пісьменнікаў, якія стаялі ля вытокаў беларускай літаратурнай прозы, спрыялі яе развіццю.

Ва ўступе да лекцыі, прысвечанай пятым угодкам з дня смерці Ядвігіна Ш. (прачытана ў Таварыстве беларускай школы 26 лютага 1927 г.), Антон Луцкевіч (псеўд. Антон Навіна; 1884–1942) – вядомы грамадска-палітычны і культурны дзеяч, гісторык, літаратар, мовавед, выдавец, адзначыў, што «кожны пісьменнік, кожны грамадскі дзеяч, кожны чалавек агулам – гэта прадукт сваёй эпохі. Мы, прыходзячы ў свет, прыносім з сабой багатую спадчыну ад мінулых пакаленняў, свядома ці несвядома ўбіраем у сваю душу акружающую нас сучаснасць, сплаўляем усё гэта на горне нашай індывідуальнасці, і сінтэз мінуўшчыны і сучаснас-

ці, прапушчаны праз прызму нашага Я. пераказуем БУДУЧЫНІ» [9, с. 13]. А. Луцкевіч характарызуе час, у якім жыў Ядвігін Ш., як эпоху «глыбокага духоўнага крызісу, пералому ў настроях і ідэалогіі нашай шляхоцкай інтэлігенцыі...» [9, с. 13]. І зразумела, што тыя сацыяльна-палітычныя працэсы, што адбываліся, пачынаючы з другой паловы XIX ст., безумоўна, не маглі не адбіцца на ўласным светаўспрыманні А. Лявіцкага, на фарміраванні яго як асобы, вызначылі і акрэслілі духоўную скіраванасць будучага пісьменніка.

Ядвігін Ш. нарадзіўся ў другой палове XIX ст. у маёнтку Добасня (цяпер в. Добасна Кіраўскага раёна Магілёўскай вобласці) у сям'і небагатага шляхціца. Адносна яго дакладнага года нараджэння існуюць розныя звесткі. Так, паэт, гісторык, грамадска-палітычны дзеяч Хведар Ільяхэвіч (1910–1948) у сваім даследаванні, прысвечаным жыццю і літаратурнай творчасці пісьменніка, услед за класікам беларускай літаратуры Максімам Гарэцкім (1893–1938), вызначае год народзінаў Ядвігіна Ш. як 1866 [4, с. 267; 7, с. 6]. Літаратуразнаўца і крытык Міхаіл Пятуховіч (1891–1937) схіляецца да 1869 г. [10, с. 276]. Такая ж дата прыведзена і ў біябібліяграфічным слоўніку «Беларускія пісьменнікі» [3, с. 467]. Пісьменнік і грамадскі дзеяч Ігнат Дварчанін (1895–1937) у сваёй «Хрэстаматыі...» наогул жа звязвае дату нараджэння Ядвігіна Ш. з 1870 г. [6, с. 11]. Мы ж будзем прытрымлівацца біяграфічных звестак, атрыманых з успамінаў дачкі пісьменніка Ванды Лявіцкай (Ванда Лёсік; 1895–1969), – беларускай літаратаркі, жонкі вядомага беларускага грамадска-палітычнага і культурнага дзеяча Язэпа Лёсіка, паводле якіх, год нараджэння Ядвігіна Ш. вызначаны як 1868 [1, с. 6]. Гэта ж дата прысутнічае і ў сучасных энцыклапедычных выданнях [2, с. 233–234].

Неўзабаве сям'я Лявіцкіх перабралася ў сваё родавае гняздо – фальварак Карпілаўка (цяпер вёска ў Лагойскім раёне Мінскай вобласці). Як сведчаць інфармацыйныя крыніцы, Карпілаўка ў 1832 г. была куплена Францам Лявіцкім, дзедам Ядвігіна Ш., а недзе ў 1880-х гг. яе ўладальнікам стаў бацька пісьменніка [8]. У Карпілаўцы прайшло дзяцінства Антона, там жа былі закладзены і начаткі ведаў, але для больш грунтоўнай падрыхтоўкі да паступлення ў гімназію бацькі аддалі яго на вучобу ў фальварак Люцынка да дачкі класіка новай беларускай літаратуры Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча (1808–1884). Наогул Люцынка была месцам, дзе не толькі нараджаліся шматлікія праявы і паэтычныя творы В. Дуніна-Марцінкевіча, але і гасцёўняй, дзе сустракаліся выдатныя дзеячы польскай і беларускай культур, сярод якіх, напрыклад, былі А. Міцкевіч (1798–1855), У. Сыракомля (1823–1862), С. Манюшка (1819–1872), дзе чулася жывая беларуская мова. Паводле ўспамінаў А. Лявіцкага, акрамя яго, самага меншага, спасцігалі навуку яшчэ пяцёра дзяцей: «Наша вучыцелька... і яе бацькі так умелі падахвочваць нас да навукі, што кожны з нас наперабой браўся да яе» [13, с. 538]. Дзяцей вучылі розным навукам, а таксама расейскай, польскай і французскай мовам, музыцы [12, с. 734]. Часам сіламі выхаванцаў ладзіліся пастаноўкі паводле п'ес, спецыяльна напісаных В. Дуніным-Марцінкевічам да той ці іншай даты [13, с. 538]. І далей А. Лявіцкі прыгадвае, як доўгімі восеньскімі вечарамі яны збіраліся разам і з цікавасцю слухалі аповеды «аб роднай бацькаўшчыне і аб далёкіх халодных краях, куды злая доля заганяе шмат людзей...» [13, с. 538].

І, безумоўна, тая атмасфера, што панавала ў Люцынцы, не магла не пакінуць свой пазітыўны след у юначых душах.

Далей была вучоба ў мінскай гімназіі, ва ўніверсітэце ў Маскве, дзе А. Лявіцкі вучыўся на фармацэўта і там жа далучыўся да рэвалюцыйна настроенага студэнцтва, нават трапіў у знакамітую Бутырку.

Знаходжанне ў астросе мела для яго вырашальнае значэнне, бо менавіта там, можа ўпершыню, Антон разам са студэнтамі-землякамі асабліва востра адчуў прыналежнасць да сваёй зямлі, да Беларусі. Гэта адбылося пасля канцэрта, арганізаванага арыштаванымі студэнтамі, на якім гучалі спевы на розных нацыянальных мовах, і дзе не было чуцно беларускай песні. Гэта вельмі ўразіла студэнтаў-беларусаў, болей адгукнулася ў іх душах. Таму, відаць, ужо пасля канцэрта і прыгадалася ім даўня беларуская песня, некалі пачутая, мабыць, ад няні, якая сагрэла і ўз'яднала іх, дала надзею. У сваіх успамінах А. Лявіцкі так апісвае гэты падзеі: «І вось бадай, ці не першы раз... у грозных... мурах, у цемры закратаванай камеры пачулася, палілася сумная беларуская песня!.. З якой любоўю, пашанай услухоўваліся мы да малазнаных тады яшчэ мелодый!.. Пялі саўсім прыцішаным голасам, як бы баючыся, каб хто не падслухаў іх, каб з чужымі людзьмі не прыйшлося дзяліцца неўспадзеўкі знодзеным дарагім скарбам...» [14, с. 50]. Там жа, у Бутырках, быў закладзены і першы «Беларускі гурток моладзі ў Маскве», у якім А. Лявіцкі браў дзейсны ўдзел. Акрамя таго, падчас зняволення ён перакладаў на беларускую мову твор У. Гаршына «Сігнал», які ў 1891 г. быў надрукаваны сродкамі гуртка.

Пасля зняволення, як піша дачка А. Лявіцкага, «вярнуцца ва ўніверсітэт не давялося: далі зразумець – лепш не клапаціцца» [1, л. 7].

А. Лявіцкі вяртаецца на радзіму, уладкоўваецца на пасаду памочніка аптэкара ў Радашковічах, але неўзабаве па стане здароўя звальняецца, некаторы час працуе загадчыкам крамы землеўласнікаў, стварае ўласную сям'ю. У Радашковічах ён часта сустракаецца з мясцовай інтэлігенцыяй, удзельнічае ў вечарынах, дзе дэкламуе вершы В. Дуніна-Марцінкевіча, Ф. Багушэвіча і інш. Там жа, у Радашковічах, піша п'есу «Злодзей», якая, па сведчанні дачкі, прайшла генеральную рэпетыцыю, але была забаронена і так і засталася ненадрукаванай, загінула ў рукапісе [1, л. 8].

Адмовіўшыся ад працы ў магазіне, якая не прынесла ніякай карысці акрамя страт, у 1897 г. А. Лявіцкі разам з сям'ёй пераязджае ў свой фальварак у Карпілаўку, займаецца там літаратурнай працай і гаспадарчымі клопатамі, часам выязджае ў Вільню.

Недзе на пачатку 1900-х гг. адбылося знаёмства Ядвігіна Ш. з Янкам Купалам, які стаў частым гасцем у Карпілаўцы (жыў па суседстве), цікавіўся кніжкамі з бібліятэкі гаспадара, якой, дарэчы сказаць, карысталіся ўсе суседзі. Я. Купала, як успамінае дачка Ядвігіна Ш., «попросту заходзіў да нас, з татам вялі яны доўгія гутаркі, чыталі свае творы, спорылі» [1, л. 12].

Таксама часам наведвалі Карпілаўку фалькларыст, кампазітар, выдавец А. Грыневіч (1877–1937) і драматург, рэжысёр, тэатральны дзеяч У. Галубок (1882–1937) [1, л. 12].

А ў хуткім часе надыйшоў і рэвалюцыйны 1905 г. А. Лявіцкі не змог заставіцца з боку ад тых падзей, што закранулі самыя розныя пласты грамадства. Як зазначае Хв. Ільяшэвіч, «рэвалюцыя гэтая была ў гісторыі нашага адраджэнскага руху пераломным пунктам. Ад гэтага часу ручайкі і ручаёчкі, якімі развіваўся беларускі рух, зліліся ў адну сацыяльна-нацыянальную раку... Паўстае й патрэба беларускае прэсы, якая і бярэ ад гэтага часу свой пачатак» [7, с. 16–17]. Менавіта тады, у 1906 г., на старонках газеты «Наша доля» з'яўляецца і першы друкаваны твор А. Лявіцкага на беларускай мове, змешчаны пад псеўданімам «Ядвігін Ш.», – апавяданне «Суд». Па закрыцці «Нашай долі» А. Лявіцкі супрацоўнічае з прыйшоўшай ёй на змену газетай «Наша ніва», на старонках якой, пачынаючы з 1909 г., актыўна друкуе свае апавяданні, вершы, публіцыстыку, у тым ліку і «Лісты з дарогі» – вынік яго вандроўкі пехатой ад Вільні да ўласнага дома ў Карпілаўцы. Творы Ядвігіна Ш. выходзяць і асобнымі кніжкамі.

Апынуўшыся ў 1914 г. у Мінску, А. Лявіцкі ўладкоўваецца тэхнічным рэдактарам у часопіс сельска-гаспадарчай тэматыкі дэмакратычнага накірунку «Саха» (выходзіў у Вільні ў красавіку 1912 – кастрычніку 1913 г., у Мінску ў лістападзе 1913 – студзені 1915 г.), працуе ў часопісе для дзяцей і моладзі «Лучынка» (1914). Таксама вядома аб актыўнай грамадзянскай пазіцыі Ядвігіна Ш., асабліва ў перыяд 1914–1917 гг. У гэты няпросты час ён уключаецца ў работу па дапамозе бежанцам – прымае ўдзел у арганізацыі «Беларускага таварыства помачы ахвярам вайны» (па некаторых звестках, пэўны час быў яго старшынёй), вядзе там адпаведную работу, у тым ліку і па стварэнні сталовых, арганізацыі пры «Беларускай хатцы» тэатральных пастановак, вечарын, адным словам, як зазначае М. Піятуховіч, з'яўляецца «душой маленькага гуртка дзеячаў на нацыянальнай ніве» [10, с. 277]. І ўсім гэтым ён займаецца ў вольны ад асноўнай працы ў швацкай майстэрні час. Акрамя таго, А. Лявіцкі ўдзельнічае ў сходах, мітынгах, з'ездах, выступае з прамовамі, уваходзіць як сябра ў склад Рады Беларускай народнай рэспублікі [7, с. 18].

Аднак пагаршэнне стану здароўя выклікала зніжэнне яго актыўнасці як у дачыненні да беларускай грамадскай працы, так і да літаратурнай дзейнасці. Пасля даволі працяглага знаходжання ў мінскім шпіталі А. Лявіцкі вяртаецца ў Карпілаўку, працуе над раманам «Золата» (не быў скончаны), які друкуецца з лютага па чэрвень 1920 г. ў Мінску ў газеце «Беларусь». Трэба адзначыць, што літаратуразнаўцы лічаць Ядвігіна Ш. першастваральнікам жанра беларускага рамана [11, с. 7].

Прыехаўшы ў Вільню ўвосень 1920 г., А. Лявіцкі застаецца там да апошніх дзён свайго жыцця. Яго зямны шлях скончыўся на ложку віленскага шпіталю 24 лютага (па іншых звестках 23 лютага) 1922 г.

Літаратурная спадчына Ядвігіна Ш., на думку даследчыкаў, – «з'ява ў беларускай літаратуры даволі арыгінальная і цікавая, але не ў меншай ступені і складаная» [11, с. 7–8]. Яна ўвабрала літаратурныя творы самых розных жанраў: ад паэтычных да прозы, якая складаецца з апавяданняў, у тым ліку і гумарыстычных, навэл і нават рамана – новай на той час літаратурнай формы, а таксама разнастайнай публіцыстыкі.

У фондзе ЦНБ НАН Беларусі захоўваюцца творы пісьменніка, якія ў свой час былі выдадзеныя як самастойнымі кніжкамі, так і надрукаваныя на старонках перыёдыкі. Мы ж засяродзім сваю ўвагу толькі на кніжных выданнях. Іх у фондзе бібліятэкі налічваецца 30 адзінак, з іх 17 захоўваюцца ў аддзеле рэдкіх кніг і рукапісаў. Храналагічныя межы гэтых выданняў ахопліваюць перыяд 1910–2000 гг. З гэтага вынікае, што сюды трапілі як прыжыццёвыя выданні пісьменніка, так і тыя, што выйшлі з друку ўжо пасля яго смерці, у тым ліку і сучасныя, што сведчыць пра нястрачаную цікавасць да творчасці Ядвігіна Ш.

Звернемся да выданняў Ядвігіна Ш. з фонду аддзела рэдкіх кніг і рукапісаў, якія выйшлі з друку ў выдавецтвах Вільні (1912–1927) і Мінска (1940–1976). Самая ранняя кніжка з фонду бібліятэкі пад назвай «Бярозка», датаваная 1912 г. (адзін асобнік), выйшла ў Вільні ў друкарні «Прамень». Яна ўяўляе сабой невялікі зборнік у шэрай вокладцы фарматам 17×13 см, які складаецца з дванаццаці апавяданняў, што размешчаны на 32 старонках. Эпіграфам да зборніка былі ўзяты радкі з вядомага верша Янкі Лучыны (Іван Люцыянавіч Неслухоўскі; 1851–1897) «Роднай старонцы». На адвароце тытульнага аркуша пазначана: «Выданне “Нашай нівы”. Коштам Т.Г.» Сярод уладальніцкіх адзнак, акрамя штампа бібліятэкі Акадэміі навук БССР (БИБЛИОТЕКА | Академии Наук БССР), прысутнічаюць штамп бібліятэкі Беларускага студэнцкага саюза з прастаўленым ад рукі нумарам (БИБЛИОТЕКА | *Б*С*С* | У ВІЛЬНІ | № 59), пячатка гэтай самай арганізацыі з надпісам па крузе: «БЕЛАРУСКІ СТУДЭНЦКІ САЮЗ У ВІЛЬНІ» і з выявай «Пагоні» ў цэнтры, а таксама штампы віленскай кнігарні («KSIEGARNIA | «PAHONIA» | Wilno, Ludwisarska № 1») і Рэспубліканскай кніжнай крамы падпісных выданняў (Республиканский книжный магазин | подписных изданий | ОТДЕЛ БУКИН. КНИГИ | Цена ___руб. 60 коп. | № 3075 1963). Дзякуючы гэтым адзнакам, можна прасачыць «жыццёвы» шлях дадзенага экзэмпляра.

Зборнік пад той жа назвай з невялікімі зменамі ў змесце (замена двух апавяданняў) быў надрукаваны ў 1923 г. у Беларускім аддзеле Віленскага выдавецтва Б.А. Клецкіна (1875–1937). Кніжка была таксама «апанута» ў сціплую вокладку, традыцыйную для таго часу. На адвароце тытульнага аркуша змяшчалася выдавецкая марка прамавугольнай формы з выявай сейбіта і надпісам: «Віленскае беларускае выдавецтва (зверху па гарызанталі) Б.А. Клецкіна (з правага боку па вертыкалі)». Як сведчыць уладальніцкі аўтограф, у фонд адзела рэдкіх кніг і рукапісаў гэтая кніга трапіла з кнігазбору нашай вядомай паэткі Ларысы Геніюш (1910–1983), хутчэй за ўсё, разам з яе ўласным архівам.

Да 1914 г. адносіцца і віленскае выданне зборніка апавяданняў «Васількі», які выйшаў з друкарні вядомага выдаўца Марціна Кухты (1875–1941). Асобнік з фонду аддзела рэдкіх кніг і рукапісаў прайшоў невялікую рэстаўрацыю, набыўшы цвёрды бібліятэчны пераплёт з захаваннем верхняй часткі першапачатковай вокладкі. Ніякіх уладальніцкіх адзнак, акрамя штампа акадэмічнай бібліятэкі, ён не мае.

Да 1914 г. выдання належыць і пераклад на беларускую мову апавядання Усевалада Гаршына «Сігнал», якое таксама з’явілася ў Вільні ў друкарні Марціна Кухты. Гэта, як пазначана на тытуле, «выданне другое, перагледжанае»,

«пераложана з малымі пераменамі». Першае выданне, як ужо адзначалася, ажыццявілі ў Маскве ў 1891 г. Разгляданы асобнік захоўваецца ў кнігазборы вядомага пісьменніка і навукоўца П.Ф. Глебкі (1905–1969) і мае яго экслібрыс (мастак М. Купава).

Сярод апошніх прыжыццёвых выданняў Ядвігіна Ш. з фонду адзела рэдкіх кніг і рукапісаў трэба адзначыць і яго ўспаміны, выдадзеныя ў Вільні ў 1921 г. (адзін асобнік). Кніжка выйшла з друкарні «Друк» і была надрукавана лацінкай. На захаваным пасля рэстаўрацыі фрагменце вокладкі пазначана: «Wydańie Krajowej Suwiazі». «Краёвая сувязь» (1921–1922) – беларуская паланафільская арганізацыя, што дзейнічала на тэрыторыі Сярэдняй Літвы і мела ўласны друкаваны орган – газету «Jednaść», якая выдавалася лацінкай. Фактычным яе рэдактарам быў Ядвігін Ш. [5]. Асобнік утрымлівае штампы Бібліятэкі Акадэміі навук і дублетнага фонду Урадавай бібліятэкі.

Таксама да віленскіх выданняў адносіцца і паэма Ядвігіна Ш. «Дзед Завала». У нашым фондзе захоўваюцца чатыры асобнікі другога выдання гэтага твора, датаваныя 1927 г. і выпушчаныя ў выдавецтве беларускага грамадска-палітычнага дзеяча Уладзіслава Знамяроўскага. Упершыню паэма была надрукавана ў Вільні ў 1910 г. Разглядаеце намі выданне ўяўляе кніжку невялікага фармату (15×10 см). Вокладка аднаго з асобнікаў пазначана штампам: «БЕЛАРУСКАЯ КНИГАРНЯ | «ПАГОНЯ» | Вільня, Завальная 1». На тытуле зноў жа знаходзім уладальніцкі аўтограф Ларысы Геніюш.

Мінскія выданні твораў Ядвігіна Ш. прадстаўлены трыма асобнікамі пад назвай «Апавяданні», якія былі выдадзены ў серыі «Школьная бібліятэка» ў 1940 г. Дзяржаўным выдавецтвам пры СНК БССР. і трыма асобнікамі 1946 г., выпушчанымі Дзяржаўным выдавецтвам БССР пад той самай назвай. У выданне 1940 г. выпуску ўключаны 26 апавяданняў, якім папярэднічае ўступны артыкул беларускага літаратуразнаўца М. Ларчанкі (1907–1981), прысвечаны Ядвігіну Ш. Зборнік аформлены ў цвёрды пераплёт. Адзін з асобнікаў належыць бібліятэцы П.Ф. Глебкі, мае яго экслібрыс, адрозніваецца ад іншых прысутнасцю элемента мастацкага аздаблення (вертыкальны арнамент) на верхняй накрывцы.

Кніга 1946 г. выпуску амаль цалкам і па структуры, і па змесце дублюе папярэдні зборнік 1940 г., за выключэннем замены некалькіх апавяданняў і дабаўленнем аднаго новага. Ёсць адрозненні і ў паліграфічным афармленні – большы фармат, мяккая вокладка. У фондзе адзела рэдкіх кніг і рукапісаў захоўваюцца тры асобнікі, адзін з іх трапіў разам з кніжнай калекцыяй літаратуразнаўца, педагога У.В. Івашына (1913–2009), другі, пра што сведчыць авальны бібліятэчны штамп, – з Каўказскай публічнай бібліятэкі імя А.С. Пушкіна, а трэці – як абавязковы экзэмпляр.

Сярод сучасных выданняў твораў Ядвігіна Ш. у фондзе адзела рэдкіх кніг і рукапісаў захоўваюцца толькі 2 асобнікі 1976 г. выпуску (адзін з іх з кніжнай калекцыі М. М. Улашчыка), што выйшлі ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» і маюць назву «Ядвігін Ш.: Выбраныя творы». Выданне падрыхтавана да друку літаратуразнаўцам І.П. Чыгрынам (укладанне, прадмова і каментарыі). Змест кнігі даволі шырокі і разнастайны. Тут знайшлі адлюстраванне практычна ўсе літаратурныя жанры. У зборнік трапілі праявічныя і паэтычныя творы пісьмен-

ніка: 37 апавяданняў і няскончаны раман «Золата», паэма «Дзед Завала», публіцыстыка, у тым ліку нарысы, успаміны, артыкулы, а таксама фельетоны. Акрамя таго, не засталіся па-за ўвагай складальніка тома і пераклад Ядвігіна Ш. апавядання У. Гаршына «Сігнал», а таксама некаторыя з яго твораў на рускай мове. У асобным раздзеле змешчана біяграфія Ядвігіна Ш., напісаная яго дачкой Вандай Лявіцкай, і фрагмент успамінаў беларускай пісьменніцы, актыўнай удзельніцы беларускага культурнага адраджэння Л. Войцік (Зоська Верас, 1892–1991) пад назвай «Мой дадатак». Адзін з асобнікаў згаданага выдання мае дарчы надпіс укладальніка, адрасаваны беларускаму літаратуразнаўцу В.В. Бырысенку (1904–1984).

Як бачым, літаратурная творчасць Ядвігіна Ш. вызначаецца сваёй разнастайнасцю і адметнасцю. На думку даследчыкаў, яна «у залежнасці ад пройдзенага ім жыццёвага шляху стаіць у нашай літаратуры на пераходзе ад народніцкай да нашаніўскай пары. У гэтым хаваецца і прычына некаторай духоўнай неаднароднасці яго твораў» [4, с. 268]. Але заслуга Ядвігіна Ш., па словах А. Луцкевіча, у тым, што ён здолеў «улавіць біццё сэрца... народа і ў яркіх вобразах пераказаць голас народа... А робіць гэта так добра., што ня чуецца ў яго фальшывых нотак, ані ненатуральнасці. У гэтым – мера мастацтва Ядвігіна Ш.: з гэтага вынікае і тая свежасць апавядання, і шчырасць пачуцця, і лёгкасць формы, і багацце мовы, чым так цэнны творы гэтага сапраўды ж першага – калі і не па вартасці, дык храналагічна, – беларускага пісьменніка-празаіка. І пры ўсёй туманнасці сваёй ідэалогіі... Ядвігін Ш. заўсёды будзе займаць у беларускай літаратуры адно з пачэсных месцаў, як мастак слова, які здолеў адчуць і выявіць у прозе дух беларускага народа і беларускай прыроды» [9, с. 19].

ЛІТАРАТУРА

1. Адзел рэдкіх кніг і рукапісаў Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. – Ф. 30. – Воп. 1. – Адз. зах. 490.
2. **Беларуская** энцыклапедыя : у 18 т. / рэдкал.: Г. П. Пашкоў (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : Беларус. энцыкл., 1996–2004. – Т. 18, кн. 1. – 2004. – 472 с. : іл.
3. **Беларускія** пісьменнікі : біябібліягр. слоўн. : у 6 т. / пад рэд. А. Мальдзіса. – Мінск : Беларус. энцыкл. імя П. Броўкі, 1992–1995. – Т. 6. – 1995. – 684 с. : іл.
4. **Гарэцкі, М.** Гісторыя беларускай літаратуры / М. Гарэцкі. – Выд. 3-е, перапраб. і дапоўн. разглядам вусн. нар. паэзіі. – Масква ; Ленінград : Дзярж. выд-ва, 1924. – 382, [2] с.
5. **Горны, А.** Беларуская паланафільская арганізацыя «Краёвая сувязь» (1921–1922) / А. Горны // Гуманіт.-экан. весн. – 2014. – № 2. – С. 36–42.
6. **Дварчанін, І.** Хрэстаматыя новай беларускай літаратуры (ад 1905 года) : для старэйш. класаў беларус. сярэд. школ / І. Дварчанін. – Вільня : Беларус. выд. т-ва, 1927. – 495, [3] с.
7. **Ільяшэвіч, Х.** Ядвігін Ш. (Антон Лявіцкі): жыццё і літаратурная творчасць / Х. Ільяшэвіч. – Вільня : Т-ва беларус. асветы, 1933. – 37 с.
8. **Карпілаўка** (Лагойскі раён) [Электронны рэсурс] . – Рэжым доступу: [https://be-tarask.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B0%D1%80%D0%BF%D1%96%D0%BB%D0%B0%D1%9E%D0%BA%D0%B0_\(%D0%9B%D0%B0%D0%B3%D0%BE](https://be-tarask.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B0%D1%80%D0%BF%D1%96%D0%BB%D0%B0%D1%9E%D0%BA%D0%B0_(%D0%9B%D0%B0%D0%B3%D0%BE)

%D0%B9%D1%81%D0%BA%D1%96_%D1%80%D0%B0%D1%91%D0%BD). – Дата доступу: 17.02.2021.

9. **Навіна, А.** Антон Лявіцкі (Ядвігін Ш.): у пятыя ўгодкі смерці яго / А. Навіна // Родныя гоні. – 1927. – Кн. 1. – С. 13–19.

10. **Пятуховіч, М.** Ядвігін Ш. (Антон Лявіцкі): жыццё і літаратурная дзейнасць / М. Пятуховіч // Запіскі Адз. гуманіт. навук / Ін-т беларус. культуры ; пад рэд. С. Некрашэвіча. – Мінск, 1928. – Кн. 2, т. 1 : Працы клясы філалёгіі. – С. 276–290.

11. **Чыгрын, І. П.** Ядвігін Ш. / І. П. Чыгрын // Выбраныя творы / Ядвігін Ш. – Мінск, 1976. – 404 с.

12. **Ядвігін, Ш. В.** Марцінкевіч у практычным жыцці / Ядвігін Ш. // Наша Ніва : перш. беларус. газ. з рыс. – Вільня, 1910. – № 48. – С 734–736.

13. **Ядвігін, Ш.** Лісты з дарогі. XII. Івянец – Люцынка / Ядвігін Ш. // Наша Ніва : перш. беларус. газ. з рыс. – Вільня, 1910. – № 35. – С. 536–538.

14. **Jadwigin, Š.** Uspaminy / Jadwigin Š. – Wilnia : Wyd. Kraj owaj suwiazii, 1921. – 63, [1] s.

Представлен обзор жизненного и творческого пути одного из зачинателей белорусской национальной прозы Ядвигина Ш. (А. Левицкого). На примере изданий из фонда отдела редких книг и рукописей Центральной научной библиотеки имени Якуба Коласа Национальной академии наук Беларуси предпринята попытка книговедческого анализа литературного наследия писателя.

The article provides a brief overview of the life and creative path of one of the founders of the Belarusian national prose Yadvighin Sh. (A. Levitsky). The author makes an attempt to analyze the literary heritage of the writer based on the publications from the fund of the department of rare books and manuscripts of the the Yakub Kolas Central Scientific Library of the National Academy of Sciences of Belarus.

Анапрэнка Н.Я. (Мінск)

ТВОРЧАСЦЬ БАЛЯСЛАВА ЛЕСЬМЯНА Ў БЕЛАРУСКАЙ КУЛЬТУРНАЙ ПРАСТОРЫ

У кожную літаратурную эпоху вылучаецца тая ці іншая фігура пісьменніка, якая выяўляе пэўныя павевы і тэндэнцыі, становіцца непаўторнай у сферы мастацкіх дасягненняў. Сказанае справядліва і ў дачыненні да польскага паэта Б. Лесьмяна (1877–1937). Гэты своеасаблівы і самабытны мастак слова ўвасобіў у паэзіі гістарычныя і эстэтычныя праблемы свайго часу, асяроддзя, народа.

Паляк па паходжанні, выхаванец кіеўскай культурнай прасторы, еўрапеец па мастацка-літаратурных пошуках, ён пры жыцці не быў ацэнены належным чынам, і толькі пасля смерці адбылося адкрыццё творчай індывідуальнасці Б. Лесьмяна. Апошнім часам творы польскага паэта прызнаны ў якасці найбольш